

It- og mediekompetencer

- evaluering og vurdering som en naturlig del af undervisningen

Det bliver mere og mere almindeligt, at der stilles krav om evaluering. Det gælder erhvervsvirksomheder – fx i forhold til miljøaspekter – eller undervisningsinstitutioner i forhold til de mål, der er sat for dem. Det gælder også folkeskolen, hvor der er stigende fokus på evaluering i forhold til læreprocesser i de enkelte klasser. Evalueringstrenden kan ses som en naturlig tendens til, at der formuleres mål for institutioner, klasser, undervisningsperioder – og naturligvis: den enkelte elev på baggrund af skolelovens forventninger om undervisningsdifferentiering. Opstilling af mål og evaluering af resultatet bliver på denne måde to sider af samme sag.

Men hvad betyder ordet? De to ord 'vurdering' og 'evaluering' har samme sproglige oprindelse og grundbetydning, nemlig at tillægge noget en bestemt værdi. At vi har begge ord skyldes, at de er kommet ind i sproget ad to veje, nemlig fra henholdsvis tysk og engelsk. I pædagogisk sammenhæng anvendes ordene undertiden ud fra lidt forskellige forståelser, idet 'vurdering' i nogle tilfælde opfattes mere snævert end 'evaluering'; man vil fx sige, at læreren har foretaget en vurdering af en elevs faglige niveau og arbejdsindsats, når han tildeler eleven karakteren '8', mens en evaluering foretages, når et projektforløb eller udviklingsarbejde er afsluttet. I en skolemæssig sammenhæng knyttes begrebet *evaluering* ofte til den proces, der foregår, når lærere og elever i fællesskab når til enighed om, hvordan en nærmere afgrænset del af undervisningen er forløbet. Evalueringen danner udgangspunktet for beslutninger om den fortsatte pædagogiske proces – om praksis på en eller anden måde kan forbedres.

I forhold til Junior PC-kørekort har *vurderingen* som formål at afklare, om elevernes udbytte af undervisningen i de forudgående forløb med it og medier svarer til kravene i Junior PC-kørekort. Her er udgangspunktet naturligt nok Junior PC-kørekorts fælles mål for it- og mediekompetencer. Her beskrives det i forholdsvis generelle termer, hvad der forventes af eleverne. Vurderingen skal konstatere – eller nå til enighed blandt de involverede parter om – i hvilket omfang disse forventninger er opfyldt for den enkelte elev og for klassen som helhed.

Hvorfor er det så svært?

Kendskab til evaluering regnes normalt som en del af lærerens didaktiske kompetence. Noget tyder dog på, at der mange steder er en vis skepsis eller tilbageholdenhed i forhold til at foretage en systematisk evaluering i forbindelse med undervisning på de mindre klassetrin. Generelt gælder det nok, at evaluering af it- og mediekompetence opfattes som vanskeligere end anden evaluering – eller i det mindste gennemføres med en vis tøven.

En forståelig grund til dette kan være manglende tillid til egne it- og mediekompetencer hos lærerne. For nogle lærere kan den manglende tillid til egen kompetence naturligvis være baseret på en korrekt vurdering. På den anden side har det vist sig, at konfronteret med en konkret og detaljeret oversigt med eksempler på, hvad der faktisk forventes af eleverne, vil de fleste lærere kunne konstatere, at stoffet måske nok er omfattende, men alligevel forståeligt og genkendeligt.

Det er ikke usædvanligt at møde den begrundelse, at evaluering tager for lang tid. Det er klart, at evaluering kan tage tid, men det er også rigtigt, at

der er forskel på, hvor tidskrævende de forskellige evalueringsformer er. Det kan være af betydning, om man får sammentænkt undervisning og evaluering fra starten, således at evalueringen ikke bliver opfattet som noget ekstra, der skal afsættes tid til ved slutningen af forløbet. Evalueringen bør også planlægges, så der er et rimeligt forhold mellem den tid, der er til undervisning, og den del, der anvendes til evaluering.

På trods af, at mange skoler allerede har beskrevet forholdsvis udførlige it- og mediemålsætninger for de enkelte klassetrin og fag, opleves disse beskrivelser ikke altid anvendelige af lærerne i forbindelse med undervisning og evaluering. Den erfarne og it- og mediekompetente lærer vil langt hen ad vejen kunne klare sig med generelle formuleringer. Andre har behov for beskrivelser, der i højere grad kan tjene som egentlige arbejdsredskaber.

I forbindelse med Junior PC-kørekort er der udarbejdet en oversigt over de forventede it- og mediekompetencer på tre forskellige trin. Disse beskrivelser kan danne grundlag for beslutninger i de enkelte teams om, hvad der helt konkret skal undervises i og evalueres på.

Undertiden opleves det som vanskeligt at skelne mellem it- og mediekompetencer på den ene side, og de mere traditionelle faglige kompetencer på den anden. Det er rigtigt, at der kan være en flydende overgang mellem den faglige evaluering (dansk, billedkunst) og evalueringen af it- og mediekompetencer. Hvis man på den anden side adskiller it og medier og fag alt for skarpt, vil it-evalueringen let komme til at bestå af en færdighedsvurdering alene.

Hvis evalueringen skal hæve sig over det rent færdighedsmæssige niveau og også interessere sig for elevens kompetence på forståelses- og refleksionsniveauerne er det nødvendigt, at disse kompetencer ses i en sammenhæng. Drejer det sig fx om procesorienteret skrivning, bliver det derfor mindre vigtigt at skelne skarpt imellem elevens udvikling i udtryksfærdighed og tekstproduktion og udviklingen i elevens it- og mediekompetencer på forståelses- og refleksionsniveauet.

Hvad er det, der skal evalueres?

Når it- og mediekompetencerne skal vurderes, er det derfor ikke tilstrækkeligt med en konstatering af tilstedeværelsen af en række konkrete færdigheder, som alene kan afsløres ved hjælp af en test på ½ time. Der er tale om færdigheder og om kvalifikationer på forskellige niveauer, som bedst afdækkes gennem en længere proces og ved hjælp af flere forskellige evalueringsmetoder/-redskaber.

Beskrivelserne i Junior PC-kørekort indeholder tre 'elementer':

Der tales for det første om betjeningskompetence; denne færdighed defineres som evnen til at kunne udføre funktioner på computeren og i it- og medieværktøjerne. Et eksempel på betjeningskompetence kunne være, at eleven rent praktisk er i stand til at tage et billede med skolens digitalkamera og overføre det til sin mappe på skolens netværk.

For det andet tales der om forståelseskompetence; denne kvalifikation er karakteriseret ved, at den enkelte elev selv er i stand til at vælge det rigtige værktøj afhængig af situationen og forstår de arbejdsmetoder og processer, som it- og medieværktøjerne indgår i. Eleven er eksempelvis klar over, at det videre arbejde med billedet fra digitalkameraet foregår i et billedbehandlingsprogram, og eleven forstår også, hvilke muligheder dette program giver i forhold til det billedmæssige udtryk, eleven stræber efter.

For det tredje drejer det sig om refleksionskompetence; dette er evnen til at kunne vurdere og perspektivere de personlige, læringsmæssige og samfundsmæssige konsekvenser af anvendelsen af it- og medieværktøjerne. Det kunne fx dreje sig om, at eleven ved at manipulere med et billede, han selv har taget, opnår indsigt i, hvordan manipulerede billeder kan benyttes i propaganda og reklame.

For alle tre aspekter gælder det, at de skal sættes i relation til elevens klassetrin.

Man skal være opmærksom på, at der er tale om en længere proces, som starter med færdigheder, bevæger sig over forståelse for at ende med refleksion. Eleverne lærer fx forholdsvis hurtigt at betjene en internet-browser; det drejer sig om færdighed i at klikke på links, indtaste adresser osv. Gennem processen opnår de forståelse af, hvilke informationer de kan finde: det er fx en god kilde til oplysning om togtider, buspriser osv., hvis man skal ud og rejse. Undervejs i forløbet begynder eleverne at reflektere over, at der er meget forskellig baggrund for, hvorfor de forskellige websteder findes på internettet, og hvilken betydning disse forskelle har for dem: det drejer sig om offentlig information, reklame, underholdning, interessegrupper mv.

Som lærer bør man være opmærksom på, at der tilsyneladende kan være en modstrid mellem på den ene side skolelovens krav om differentiering og individualisering, og på den anden side de specificerede kompetencekrav, eleverne skal leve op til for at erhverve bevis på deres it- og mediekompetencer. Denne modstrid kan man i praksis løse ved at fortolke kravene i Junior PC-kørekort i forhold til den enkelte elevs alder, forudsætninger og relative kompetenceudvikling – og eventuelt også i forhold til individuelt forhandlede mål for læreprocessen inden for de rammer, Junior PC-kørekort udstikker. På tredje klassetrin vil man fx forvente, at elevernes refleksion med hensyn til billedbehandling omfatter evnen til at vurdere, om der er sammenhæng mellem et digitalt billedes indhold og den sammenhæng, det skal indgå i – fx en fiktionstekst eller en lille rapport. I udskoling vil læreren kunne stille krav om, at eleven også bliver i stand til at tage stilling til etiske spørgsmål i forbindelse med manipulation og distribution af billedet.

Hvordan bærer man sig ad med at evaluere it- og mediekompetencer?

Betjeningsfærdigheder kan måles forholdsvis hurtigt, mens forståelses- og refleksionskompetence bedst manifesterer sig over et tidsforløb. Erfaringen viser desuden, at der kræves forskellige metoder til at afdække eller belyse tilstedeværelsen af de forskellige elementer.

Dele af it- og medieevalueringen kan med fordel foregå som en løbende proces – ikke kun som nedslag i form af afsluttede emner, der vurderes efterfølgende. Som underviser må man derfor bestræbe sig på at være opmærksom på, hvad der foregår undervejs, og ikke blot fokusere på det færdige produkt. Lærerens notater fra den daglige undervisning vil være af lige så stor værdi som udfaldet af en test eller problemløsningsituation.

I dette materiale er der beskrevet 7 forskellige metoder til evaluering af elevernes it- og mediekompetencer:

- en samtale med eleverne
- observation af problemløsning
- digital portfolio

- afprøvning i form af test som evalueringsform
- procesbeskrivelse i logbogsform
- vurdering af it-produkt
- det daglige indtryk.

Evalueringsens udformning og tilrettelæggelse afhænger i praksis af mange faktorer, fx de praktiske rammer, sædvane i klassen, lærerens præferencer, lærerens egne it- og mediekompetencer osv. Generelt gælder det, at det kan være en fordel at kombinere metoder; fx kan en test sammenholdt med det daglige indtryk give et glimrende indblik i elevernes kompetencer.

Ligeledes er det en god idé at bruge metoder, der er i overensstemmelse med skolens kultur og traditioner. Ofte er det en fordel, hvis evalueringsformen er en videreførelse af den daglige undervisning. I visse tilfælde kan man bryde med dette; det kan fx være nødvendigt, hvis eleverne har arbejdet i grupper i en periode, og lærerteamet ønsker at få en individuel vurdering af elevernes konkrete handlingskompetence.

Kan man samarbejde om evaluering?

En løbende dialog i et lærerteam om it- og mediekompetencerne på de enkelte trin kan dels være med til at udvikle lærernes forståelse af, hvad det faktisk er, eleverne skal lære, og dels støtte de lærere, der er usikre med hensyn til undervisning i og evaluering af it- og mediekompetencer.

Den pædagogiske it-vejleder kan også deltage i denne proces; vejlederen kan her påtage sig rollen som sparringspartner og konsulent, idet vejlederen ikke foretager evalueringen, der er den enkelte lærers/lærerteams ansvar.

Et samarbejde mellem lærerne gør det også lettere at udnytte kompetencestærke lærere i teamet, på klassetrinnet eller på skolen.

Der bør etableres enighed i lærergruppen om, hvilke indikatorer man vil anvende både ved afslutningen af et forløb, og når det skal vurderes, om målene i relation til Junior PC-kørekort er nået. En nogenlunde præcis fastlæggelse af, hvad der helt konkret skal registreres i en periode med it- og medieundervisning, kan også hjælpe med til at pege på, hvilke evalueringsmetoder, der er de mest velegnede.

Eksempler på indikatorer kunne være, at eleverne

- benytter sig af de aftalte it- og mediefagtermer, når de snakker indbyrdes om deres arbejde eller når de henvender sig til læreren
- anvender hensigtsmæssige metoder ved løsning af større og mindre opgaver hvor de bruger it eller medier
- udnytter it- og medieredskaberne korrekt; fx formatering med indrykning i stedet for mellemrum i et tekstbehandlingsprogram
- er i stand til selv at opsøge løsninger, når der opstår problemer
- tager initiativ til at sætte sig ind i nye funktioner i it- og medieredskaber
- evner at formidle egen viden til kammerater.

Hvis man er flere om en klasse, bør man udnytte, at man har mulighed for at se elevens udvikling af it- og mediekompetencer fra flere vinkler – og måske også i flere forskellige faglige sammenhænge.

Kan eleverne deltage i vurderingen?

En vurdering kan let få karakter af kontrol – på lærerens præmisser. Blandt andet for at undgå dette bør eleverne deltage i vurderingen. Når den fungerer bedst, kan den danne grundlag for et reelt samarbejde mellem lærer og elever.

Der er tilsyneladende en vis sammenhæng mellem på den ene side elevernes alder og udviklingstrin og på den anden side deres evne til at vurdere deres kompetencer. Ofte vil elever på de mindre klassetrin have svært ved at forholde sig realistisk til, hvad de kan, idet de ikke skelner præcist mellem, hvad de faktisk kan gøre, og hvad de genkender, når de bliver spurgt om det.

Men kan alle elever indgå som ligeværdig part i en dialogbaseret eller skriftlig selvsvurdering? Det er klart, at alle elever ikke har lige adgang til at sætte ord på deres selvrefleksion, hverken mundtligt eller skriftligt, og dette bør tages med i betragtning ved enhver form for vurdering eller evaluering, hvor eleverne inddrages aktivt i processen. At en elev har mindre talent for eller lyst til at indgå i dialog med en lærer om noget, eleven opfatter som personligt og privat, er ikke ensbetydende med, at eleven har lært mindre gennem et læreforløb eller ikke har udviklet sig gennem processen. Det må blot afdækkes og dokumenteres på anden vis – fx gennem det daglige indtryk, kombineret med vurdering af produkter og arbejdsprocesser.

Vurdering – en tillidssag

Vurdering af it- og mediekompetencer i Junior PC-kørekorts regi er baseret på en tillid til, at lærerne – eller lærere og elever i fællesskab – kan relatere de kompetencer, der er opbygget gennem læreforløb med it og medier, til et sæt af bredt formulerede delmål. Ansvar overlades med andre ord til de implicerede parter selv; herved gives mulighed for at fortolke de overordnede krav ud fra lokale forudsætninger og muligheder, ligesom det undgås, at alt for konkrete eller instrumentelle færdighedskrav virker negativt tilbage på undervisningen. Evalueringen forudsættes dermed at fokusere på de handlemuligheder, eleverne kommer i besiddelse af gennem læreforløbene. Endelig er evalueringstankegangen bag Junior PC-kørekort baseret på forestillingen om, at it- og mediekompetencer som konsekvens af den fortsatte teknologiske udvikling nødvendigvis må være foreløbige, og at kendskab til generelle metoder og udvikling af et bredt, forståelsesbaseret kompetenceniveau derfor må vægtes mindst lige så højt som tilegnelsen af eksplicite betjeningsdetaljer i konkrete programmer.